

Vakantie tussen

Nederlanders vieren massaal vakantie in de derde wereld. Maar hoe wapenen we ons tegen de armoede in die landen? En maken wij de lokale cultuur niet kapot? Over schuldgevoel, dilemma's en de hoelahoep.

de bedelaars

Verheugt u zich ook op een vakantie naar verre en exotische oorden? Azië wellicht, of Latijns-Amerika, of misschien wel Afrika? Dan bevindt u zich in gezelschap van een groeiende groep Nederlanders die Europa wel gezien heeft. U wilt nog altijd het liefst naar Noord-Amerika en Australië, maar ook de meer uitheemse continenten worden steeds populairder.

Zonnebaden in Goa, diepzeeduiken in Egypte of wandelen op de Machu Picchu is allang niet meer voorbehouden aan de echte avonturiers onder ons. Ook u, meer kapitaalkrachtige, op comfort gerichte toerist, boekt vaker een reis naar een ontwikkelingsland. Naast de stroom aan Lonely Planet-adepten zet ook u voet op de savannen van Kenia en de tropische stranden van Brazilië. U, individuele reiziger, gaat daarheen onder leiding van gespecialiseerde touroperators als Djoser, Koning Aap en Sawadee. Maar evengoed op excursies vanuit uw *all-inclusive beach resort*. Want wees eens eerlijk: was die internetaanbieding van D-Reizen niet de reden dat u ineens besloot om uw strandvakantie in Zuid-Frankrijk te verruilen voor, pak 'm beet, Kenia? Zeshonderd euro voor een week zonzekere Afrikaanse kust, inclusief chartervlucht, drankjes en buffetten in een viersterrenhotel, is best iets om u op te verheugen. Alleen al de autorit over de *péage* doet waarschijnlijk een grotere aanslag op uw portemonnee. Bovendien, de Côte d'Azur kent u inmiddels wel.

Nu wij Nederlanders volgens het ContinuVakantieOnderzoek meer dan 17 miljoen buitenlandse vakanties per jaar houden, zoekt ook u naar nieuwe ervaringen, naar nieuwe prikkels, naar onbekende culturen. Vakantieverlangens zijn nooit bevredigd. Niet voor niets is het meest besproken onderwerp op vakantie: waar we gaan we de volgende keer naar toe? Zo trekken wij westerlingen in steeds groteren getale naar de derde wereld. En dat brengt inderdaad een compleet nieuw scala aan vakantie-ervaringen met zich mee, waaronder ook een onaangename: de confrontatie met armoede. De chartertoeristen in omheinde *resorts* hebben daar meestal niet direct mee te maken. Maar zeker bij u, individuele reiziger, die wel eens van de gebaande paden treedt, kan het geweten in een ontwikkelingsland behoorlijk gaan knagen.

Daar stond hij dan op het treinstation in Calcutta. Het was heet, chaotisch en binnen een mum van tijd hing er een zwerm zwervkindertjes om hem heen. "Ik wist niet wat ik moest," zegt reiziger Taco van der Mark (38). "Ik had geen munten meer, alleen papiergeld." Maar een briefje van honderd roepi (1,90 euro) stond gelijk aan een maandsalaris, dat wilde hij niet zomaar geven. Van der Mark liep snel weg, in de hoop dat de kinderen hem met rust zouden laten. Tevergeefs. "Uiteindelijk heb ik ze hardhandig weggejaagd." Even was hij opgelucht. Tot hij zag dat

een Indiër kopjes thee voor de kindertjes kocht. "Mijn schuldgevoel werd ineens veel sterker. Waarom was ik niet op dat idee gekomen?"

Een scène als deze in Calcutta staat niet beschreven in de reisbrochures. Die beloven vooral 'fascinerende ontmoetingen' met 'eeuwenoude volkeren' die hun eigen 'rijke gewoonten en gebruiken' koesteren. Worden alledaagse taferelen met alledaagse mensen beschreven, dan gaat het al snel over vrouwen in kleurige gewaden die op blote voeten naar de markt wandelen om lokale lekkernijen te verhandelen. Natuurlijk, er wordt ook vermeld dat het met hygiëne en gezondheidszorg in ontwikkelingslanden niet best gesteld is. Dat er malaria heerst en honger, en dat veel mensen jong sterven. Ergens in de boekjes staat ook altijd wel een passage waarin wordt aangeraden om goed op de eigendommen te letten. Want ja, zelfs die folderschrijvers kunnen er niet omheen dat de bevolking simpelweg straatarm is.

Maar weten dat ergens armoede heerst, is toch wezenlijk iets anders dan dat je met de rauwe werkelijkheid wordt geconfronteerd. De Novib-filmpjes op de tv gaan niet gepaard met de geur van open rioleringen of rottende kadavers langs de kant van de weg. En ook niet met groezelige invalide bedelaars die jou persoonlijk vastpakken en indringend aankijken.

Schuld, irritatie en gêne, de gevoelens die Van der Mark overvielen, staan niet op zichzelf. In zijn satirische reisroman *Ben je ervaren?* beschrijft William Sutcliffe een vergelijkbaar voorval: "Op dat moment dook een klein, zeer armoedig ogend meisje naast me op. (–) Ze staaarde me aan met immens en immens treurig ogen. (–) Haar aanblik vervulde me met zelfhaat. Ze was als een wezentje uit de hel, dat ze op me af hadden gestuurd om me te doen inzien dat ik o zo rijk en fortuinlijk was, terwijl ik het een noch het ander verdiende."

Het is een moreel dilemma waarmee de toerist tegenwoordig worstelt zodra hij een voet zet in een arm land. Want natuurlijk komen de bagagesjouwiers al op het vliegveld aangestoven om de koffers uit de hand van de oververmoeide toerist te grissen. En wat doet de westerling dan? Draagt hij zelf z'n tas of niet? Geeft hij wel of geeft hij niet?

Verpleegkundige Kitty Pegels (61) maakt sinds 1984 lange reizen naar onder meer Laos, Madagascari, Ghana en Pakistan. Maar armoede, zegt zij, went nooit. "Slapeloze nachten heb ik gehad van al die kindertjes met uitpuilende buikjes."

In Nederland valt het probleem nog weg te redeneren, vindt auteur Chris van der Heijden, wiens boek *Een dollar per dag* in september verschijnt. "Bij de straatkrantverkoper bij de Albert Heijn denk ik nog: jij hoeft hier niet te staan, jij kunt best werken. Maar een straatkind in India? Dat heeft geen alternatief." Maar alle kinderen iets geven, dat gaat nu eenmaal niet, concludeerde de auteur tijdens recente reizen naar Mali, India en ►

- Bolivia. Bovendien: geven neemt de schuldgevoelens niet weg. “In Bolivia betaalde ik een begrafenis voor een arme familie, en goed dat ik me over mezelf voelde... Tot me de nare gedachte bekreep dat ik mijn ego had opgevijseld over de rug van de armen.” Maar wat moet je dan als toerist met een goedgevulde beurs? Van der Heijden is er niet uit: “Ik vind het een ongelooflijk lastig vraagstuk.”

Is het de armoede in ontwikkelingslanden? Of is het de confrontatie met de eigen rijkdom die veel reizigers opzadelt met een onbehaaglijk gevoel van schuld, vaak gevolgd door ergernis? Ton van Egmond, docent op de Hogeschool voor Toerisme in Breda, meent dat de schuldgevoelens van de Nederlandse reizigers voortkomen uit het diepgewortelde protestantisme waarvan onze cultuur is doordrenkt. “Dat wij ons de armoede van anderen persoonlijk aantrekken, dat we het gevoel hebben dat we er zelf iets aan moeten doen, is een typisch protestants verschijnsel,” zegt hij. “Het heeft te maken met het idee van rentmeesterschap – dat je als individu verantwoordelijkheid draagt voor het welzijn van de wereld.”

Van Egmond wijst er wel op dat zomaar geld weggeven ook niet des calvinisten is – ledigheid belonen zou mensen maar ‘verpesten’. Vandaar de gewoonte om pennen of kinderspeelgoed uit te delen: cadeautjes met een nuttig, pedagogisch verantwoord tintje. Ook Kitty Pegels heeft goed over haar giften nagedacht. Aanvankelijk gaf ze arme kinderen zelf een pen, maar om misbruik te voorkomen geeft ze die nu direct aan scholen. En de pennen koopt ze ter plekke. “Zo steun ik ook nog de lokale economie, al is het natuurlijk maar een druppel op een gloeiende plaat.”

Ondanks alle goede bedoelingen is het toch een wonderlijk fenomeen: waarom zoeken mensen die geneigd zijn het leed van anderen op hun schouders te laden zo’n zelfkwellend in ’s hemelsnaam op? En dat nota bene tijdens hun vakantie, wanneer ze zich eigenlijk zouden moeten ontspannen? Ook dat gedrag, zegt Van Egmond, vloeit paradoxaal genoeg voort uit het calvinisme. Want het moderne toerisme, meent hij, heeft z’n wortels in het Noord-Europa van na de Verlichting. Vanaf de achttiende eeuw trokken vooral Noord-Europeanen de wijde wereld in. Dat past bij hun protestantse achtergrond. Niets doen, dat hoort niet. Je hoort je tijd nuttig te besteden, de vakantietijd niet uitgezonderd. Van Egmond: “Veel mensen piekeren er niet over om meteen op het strand te gaan liggen. Eerst moeten er bezienswaardigheden worden bekeken, er moet worden gewandeld, geklommen en gezweet, dan pas hebben ze het gevoel dat ze een paar dagen niets doen hebben ‘verdiend’.”

Zo bezien lijkt het vakantie vieren in ontwikkelingslanden een moderne vorm van boete doen. Want bij een aanzienlijk aantal mensen leeft de gedachte dat het zuiverend is om (tijdelijk) afstand te doen van de consumptiemaatschappij. Door zichzelf luxe en materiële welvaart te onzeggen en zich onder te dompelen in armoede worden ze geestelijk verrijkt. Opnieuw in de beste calvinistische traditie, zoals Van Egmond zegt: “Als uiting van het ascetisch ideaal.”

Ook Kitty Pegels en haar vaste reisgenote, die toch niet meer piepjong zijn, zien op hun vakanties af van iedere vorm van comfort. Ze reizen op Spartaanse wijze met lokale busjes en slapen in *guesthouses*. Op die manier ervaren ze ‘hoe het leven in die lan-

den werkelijk is’. Ze zeggen niet bewust de armoede op te zoeken. De aantrekkingskracht van de derdewereldlanden schuilt volgens hen in de vreemde cultuur en het ongerepte natuurschoon. Maar wat de dames ook zeggen, is dat het ‘zo prettig’ is om bij thuiskomst te beseffen ‘hoe ontzettend goed wij het hier hebben’. “Dat een douche of wc geen vanzelfsprekendheid is.”

Wel merkt Pegels dat de lokale bevolking soms vreemd van hen opkijkt. “Dat wij liever lopen dan een taxi nemen, dat snappen mensen niet,” zegt zij. “Maar dan wijs ik: wij hebben toch twee voeten?” Het zijn dit type multiculturele interacties waar Pegels dol op is. “Ik heb met vrouwen mandjes gevlochten en wasgoed gevouwen. Ik heb altijd vreselijk veel lol, de mensen zijn vaak zo ontzettend vriendelijk en gastvrij.” En dan vertelt ze over die keer dat ze een maaltijd kreeg aangeboden: rijst met kippenvet. “Ik vond het erg ontroerend dat die mensen hun eten met mij deelden, terwijl ze niet eens geld genoeg hadden voor vlees.”

Veel reizigers lijken het erover eens: mensen in ontwikkelingslanden hebben weliswaar geen geld, ze zijn wel gelukkiger dan wij westerlingen. Volgens Van Egmond worden inheemse volkeren pas sinds een paar decennia zo positief beoordeeld. “Tot na de Tweede Wereldoorlog reisden missionarissen af om zogenaamd achterlijke volkeren te kerstenen. Wij wilden dat zij net zo werden als wij.”

‘Dat wij liever lopen dan een taxi nemen, snappen de mensen daar vaak niet. Maar dan wijs ik: wij hebben toch twee voeten?’

Met de opkomst van de snel veranderende consumptiemaatschappij is de waardering voor zogenaamde ‘authenticiteit’ gegroeid. De ‘authentieke’, ‘eigen’ manier waarop inheemse volkeren zouden leven – dicht bij de natuur zonder vervuilende technieken – wordt door veel rijke westerlingen van nu bijzonder gewaardeerd. Zozeer zelfs dat hun persoonlijk ook allerlei ‘zuivere deugden en waarden’ worden toegeschreven die wij door het kapitalisme verloren zouden hebben. Volgens deze nostalgische gedachtegang zijn arme mensen ‘vriendelijk’, ‘bescheiden’ en bijzonder ‘gastvrij’. Mede door de reislectuur heeft volgens Van Egmond dit beeld de proporties gekregen van een mythe. “Natuurlijk zijn arme mensen niet per definitie gelukkiger dan wij, maar dat willen wij niet weten. Dat strookt niet met het beeld waarmee wij hun ellende voor ons zelf draaglijk maken.”

Dat die beeldvorming niet altijd met de werkelijkheid strookt, merkte de 26-jarige Willem de Jong tijdens een maandenlange reis door Latijns-Amerika. Arme mensen vriendelijk en gastvrij? Dat was niet zijn ervaring in Bolivia. “Ik voelde me daar net een wandelende baal geld. Zelfs als ik slippers droeg, kon ik de schoenpoetsers amper van me afslaan. Telkens was

Toeristen met dorpsbewoners in Gambia

ik op mijn hoede voor mensen die van me wilden profiteren.”

Ook journalist Gerbert van der Aa, schrijver van het boek *Nigeriaanse toestanden*, ontdekte in West-Afrika dat de stereotypen niet kloppen. “Ik dacht dat Afrikanen straatarm waren. Maar nergens zag ik zoveel brommers als daar.” De Jong viel het op dat de meerderheid van de Bolivianen ondanks hun armoede wel een tv bezit. Geen moment praktiseerde hij erover om mensen zomaar geld te geven. “Kom zeg, ze kunnen toch werken?” Wroeging omdat hij rijk is en zij arm voelde hij ook al niet. “Ik vond de mensen een stuk minder zielig dan ik dacht; de Bolivianen maakten op mij een vrij apathische indruk.” Ook Van der Aa geeft nooit zomaar geld. En pennen uitdelen, deed hij sowieso al niet. “In Afrika bestaat geen pennengebrek, er zijn alleen te weinig leraren om onderwijs te geven.”

Zou de huidige generatie reizigers minder gebukt gaan onder de calvinistische erflast dan de veertigers en vijftigers voor hen? In elk geval maakt dat het reizen mentaal wel zo gemakkelijk. Als exponent van deze nuchtere reisgeneratie schreef Sutcliffe in 1997: “Een ramp is dat, die gulle toeristen. Ze verzieken de hele economie hier. En de koters worden steeds opdringeriger.”

JAN BUTCHOSKY-HOUSER / CORBIS / TCS

Inwoners van een Masai-dorp in Kenia voeren een traditionele dans op voor toeristen

DAVE PENMAN / REX FEATURES / BFP

Strandverkoper in Gambia

Nu staan de Spartaanse vakanties van de individuele reiziger in schril contrast tot het luxueuze bestaan van de massatoeristen in de *all-inclusive* hotels. Die kiezen hun reisbestemming ook niet uit diepgaande interesse in land of cultuur. “Costa Rica of de Dominicaanse Republiek, dat maakt mensen niet zoveel uit,” zegt een medewerkster van GO Best. “Klanten kiezen vooral voor de goedkoopste reis.”

In de *all-inclusive resorts* die de laatste jaren vooral aan de kusten zijn ontstaan, zetten toeristen hun leven van thuis gewoon voort in de derde wereld. En wel in de overtreffende trap. Er kan, nee er móét de hele dag geconsumeerd worden; dat is immers bij de prijs inbegrepen. Toch zegt Ruud Mesker van *all-inclusive*-aanbieder Travelcity dat *resort*-gasten zich niet helemaal van hun omgeving isoleren. “Blijven ze een week, dan willen ze toch altijd een dagje armoede zien. Dat hoort er voor hun gevoel nu eenmaal bij.”

En bij armoede denken dagjesmensen dan vooral aan begrip-pen als ‘natuurlijk’ en ‘pittoresk’ – vissers in traditionele roei-bootjes, vrouwen die kralen rijgen en hoelahoepende kindertjes met autobanden doen het goed in het pakket aan dagexcursies. ►

Toeriste op straat in Jaipur, India

Toerist laat zich vertroetelen op het strand van Kuta op Bali

Cambodjaanse kinderen bekijken video-opnamen op de camera van een toeriste in Angkor

► Verschilt de werkelijkheid al te zeer van de beeldvorming, dan rijst er onvrede. Mirjam Dresmé, die zich bij de reisbranchevereniging ANVR bezighoudt met duurzaam toerisme, zegt dat zij zelf ook wel gek opkeek toen de Masai-krijger in Kenia die het eerste jaar nog achter z'n koeien had gewandeld het volgende jaar op een fiets zat, en het jaar daarop op een brommer.

En zo stelt het massatoerisme de reisaanbieders voor nieuwe problemen. Want met de komst van de massa dreigt de 'authentieke' aantrekkingskracht van de derdewereldlanden verloren te gaan. Wildparken worden onder de voet gelopen, baaitjes volgebouwd en natuureservaten platgestampt. Om maar niet te spreken van *locals* die plots mobiele telefoontjes bezitten en de traditionele dans of het pottenbakken alleen nog als commerciële attractie exploiteren. Alles goed en wel, maar indianen horen geen Nikes te dragen, maar gewoon op blote voeten te lopen.

Precies om die reden weigerde het ministerie van Ontwikkelingssamenwerking zich tot voor kort met toerisme in te laten. "Ze waren bang voor het zogenaamde 'demonstratie-effect'. Het idee was dat de *locals* het gedrag van westerlingen zouden kopiëren en dat de invoer van consumptiegoederen hun eigen cultuur

en natuur zou verpesten," zegt Willem Reijnders, consultant toerisme bij het CBI, een overheidsinstelling die arme landen helpt zich op de jaarlijkse Vakantiebeurs te presenteren.

Maar net zoals de jonge generatie reizigers nuchterder tegen de problemen in de derde wereld aan kijkt, doet de moderne ambtenaar dat ook. Zo pleitten de Verenigde Naties en de World Tourism Organization (WTO) er in 2002 voor om met toerisme de armoede te bestrijden. Het internationale toerisme is met een omvang van 523 miljard dollar en een jaarlijkse groei van tien procent immers de grootste en snelst groeiende economische sector ter wereld. Waarom zouden juist arme landen, die verder weinig middelen van bestaan hebben, daar niet volop van profiteren? In 2000 was het toerisme al de belangrijkste bron van buitenlandse deviezen voor de 49 armste landen. Dat kan verder worden uitgebouwd, in overleg met overheden, ontwikkelingsorganisaties en reisoperators, die ervoor moeten zorgen dat er meer geld bij de lokale bevolking terecht komt en dat het milieu minimaal wordt belast.

Toch is de gedachte dat toerisme en het bijbehorende kapitalisme de derde wereld vooral verpesten erg hardnekkig. De WTO mag schrijven dat een derde van de dagelijkse toeristenuitgaven

in Gambia terecht komt in het informele economische circuit, dan nog blijven er mensen betogen dat de lokale bevolking niets aan het toerisme heeft.

Een groepje docenten van de Hogeschool voor Toerisme in Breda vindt dat de WTO veel te weinig oog heeft voor negatieve factoren als corruptie, milieuvervuiling en de keiharde concurrentie in de reisbranche. Als voorbeeld noemen ze bodemprijsreizen naar Cuba, waar vooral buitenlandse touroperators, vliegtuigmaatschappijen en rijke (buitenlandse) hoteleigenaren aan zouden verdienen. Het armste deel van de bevolking ontvangt volgens hen 'hoogstens aalmoezen'.

Maar is dat wel de realiteit? Antropologe Laurien Lubbers deed onderzoek naar Cubaanse prostituees die zaken doen met buitenlandse mannen. Haar conclusie? De meeste *jineteras* voelen zichzelf geen slachtoffer van armoede. Het zijn behoorlijk gehaaide dames, ontdekte Lubbers, die in een week vaak meer geld verdienen dan een chirurg in een half jaar. Vaak sturen de mannen hun ook nog geld als ze allang weer terug van vakantie zijn. "De relaties tussen de Cubaanse hoeren en toeristen houden vaak het midden tussen echte liefdesverhoudingen en zakelijke relaties," zegt Lubbers. "Wij geloven alleen in romantische liefde, maar bij Cubanen speelt ook in onderlinge relaties geld een veel belangrijkere rol dan bij ons. Als een Cubaanse man werkloos raakt, dan zet z'n vrouw hem vaak *rücksichtslos* aan de kant."

'Wij geloven alleen in romantische liefde, maar bij Cubanen speelt geld ook een rol. Als een man werkloos raakt, krijgt hij de bons.'

Kortom, de Cubaanse prostituees beschouwen de relaties die zij met buitenlandse toeristen onderhouden als minder vrouwonvriendelijk dan wij geneigd zijn te denken.

Nu zullen weinigen het sekstoerisme als inkomstenbron promoten. Maar een groeiend aantal deskundigen vindt wel dat westerlingen de nostalgische, paternalistische bril moeten afzetten waarmee de allerarmste landen en hun volkeren jarenlang bekeken zijn. Wie zijn wij om mensen goederen te onthouden die ons eigen westerse leven veraangename? Reijnders van het CBI vindt de kritiek dat *resorts* voornamelijk westerse artikelen importeren achterhaald: "So what als hotels flessen whisky uit het buitenland halen? Gooien ze de prijs een paar keer over de kop, dan wordt er toch nog aardig aan verdiend?" Willen we de armoede bestrijden, dan moet niet iedere vorm van ontluikend ondernemerschap worden afgedaan als een smet op de eigen, 'zuivere' cultuur. En dan moet er ook afstand worden gedaan van het idee dat het kapitalisme de derde wereld verpest. Of, zoals Marcel Leijzer, toerisme-adviseur bij de ontwikkelingsorganisatie SNV zegt: "Waarom is het mensonterend als indianen dansen voor toeristen? Dat doen ze in Volendam toch ook?" |

Tips om met armoede om te gaan

1. Blijf altijd lachen

Met irritatie verraadt u kwetsbaarheid en erger nog: u verpest uw eigen vrolijke vakantiehumeur. Kijk daarom goed naar lokale rijken en behandel bedelaars zoals zij dat doen. Zorgt u ook dat u altijd enkele munten los in uw zak heeft, zodat u niet op straat met uw portemonnee hoeft te worstelen. Gestuntel met geld in het openbaar trekt onherroepelijk nog meer gelukzoekers aan.

2. Draag een zonnebril

Oefen u in de kunst van het negeren. Via oogcontact – het woord zegt het al – zendt u het signaal uit dat u contact zoekt met die ander. Om straatverkopers, bedelaars, schoenpoetsers et cetera op afstand te houden, kunt het beste recht voor u uit kijken zodra u in een arm land arriveert. Leer voor het geval u toch wordt belaagd een paar lokale standaardzinnen uit uw hoofd om hinderlijke achtervolgers af te poeieren.

3. Houd het hoofd koel

Vergist u zich niet: dat ene vijfjarige straatschoffie met de snottebel maakt niet zelden deel uit van een goedgeorganiseerde straatbende. Uw geld verdwijnt dan via zijn knuistje in de zakken van mannen met een minder aandoenlijk uiterlijk. Koop voor zo'n kind desnoods een zakje nootjes bij een straatverkoper. Misschien lucht het u ook op als u voor de duur van uw verblijf een bedelaartje 'adopteert', maar laat het daar dan bij.

4. Blijf een westerling

Opnieuw voor het behoud van uw goede humeur: al doet u nog zo uw best om deel te worden van de bevolking, u zult altijd opvallen als rijke toerist. Accepteer daarom dat u niet altijd de allerscherpste prijs kunt uitonderhandelen. Om onaangename verrassingen te voorkomen, is het wel slim om van tevoren duidelijke prijsafspraken te maken met bijvoorbeeld taxichauffeurs, gidsen en hoteleigenaren. U zult niet de eerste zijn die door een opgewonden chauffeur en zijn plots opgedoken kornuiten gedwongen wordt uw hele portemonnee om te kieperen.

5. Pas op voor charmeurs

Laat u niet inpakken door lange, knip-

perende wimpers. Als u als single vrouw niet buiten de hotelpoort wilt worden opgewacht door die twee nonchalante macho's die u eerder die middag aan de vloedlijn aanspraken, dient u te liegen dat u barst. Zeg dat u getrouwd bent, laat een (gelegenheids)ring zien en zoek desnoods aansluiting bij een groepje mannelijke toeristen. Valt u toch voor lokale charmes, houd dan in uw achterhoofd dat de kans zeer reëel is dat de man in het achterland een vrouw en kinderen heeft. Tenzij u het natuurlijk geen probleem vindt om met uw 'lening' voor zijn 'studie' een lokaal gezin te subsidiëren. (Dit geldt vanzelfsprekend ook voor single mannen.)

6. Wees zakelijk

Wordt u om geld gevraagd voor de entree van park, zwembad of strand, vraag dan om een officiële kwitantie. Neem geen genoegen met een handgeschreven vodge, maar let op stempels. Het is niet ongebruikelijk dat mensen in uniformen hun eigen beurs spekken door spontaan entreegelden te heffen. Maar let op lokale uitzonderingen: bij *roadblocks* is het zinnig om wel te geven wat er gevraagd wordt.

7. Saboteer het all-inclusive-systeem

Voelt u zich ongemakkelijk als volgevreten toerist tussen de uitgemergelde *locals*, dan is het een optie om de voedselbuffetten van uw hotel met anderen te delen. Bestel als gast dubbele porties friet/hamburger en deel uit aan de bewaking. Laat het ontbijt op de kamer achter voor de kamermeisjes en ga zelf ontbijten in het restaurant.

8. Geniet

Het zal u niet lukken om in een paar weken de ellende in een land op te lossen. Een pen weggeven aan een kind lijkt nuttig, maar volgens ervaringsdeskundigen bestaat er een levendige markthandel in pennen. Laat daarom uw pennen en snoepjes thuis. Wilt u toch iets betekenen, steun dan de lokale middenstand door flink veel inkopen te doen. Of sus uw geweten thuis door een bedrag over te maken aan een hulporganisatie. Houd in herinnering: u bent geen ontwikkelingswerker, u bent een vakantieganger. |